

Hoofstuk 13

Konklusie en Toepassing

13.1 Konklusie

White (1967:1203-1207) meen dat die skuld vir die hedendaagse ekologiese krisis direk op die Christene se interpretasie van Genesis 1:26-28 gelaai kan word.

In die afgelope studie is egter die teendeel bewys:

Samevattend van die animistiese religieë, kan gesê word dat die Bybel 'n baie belangrike standpunt teenoor die natuurgodsdienste inneem. Saam met die verworping van die religie in die lewe van die mens, waar die skepping as God gesien word, lê daarin die onwil om God te erken verborge, 'n motief wat gaan om die mens se hartstogtelike begeerte om soos God te wees.

Dit het duidelik na vore gekom dat Israel se siening oor die Here uniek was. Daar was in Israel 'n persoonlike regstelsel, wat voorsiening gemaak het vir die straf wat moes volg op die oortreding van die wet van die Here. God is gestel as die wetgewer en die Wetstoepasser. Die mens het 'n verantwoordelikheid teenoor die skepping, omdat God dit deur die reg en deur sy regverdigheid van hom eis. God is in die Ou-Testament die Skepper van die kosmos, maar ook die Onderhouer. Die mens se verantwoordelikheid het dus behels dat God geëer moet word in sy optrede, en dit deur Hom te dien. Israel was dus geensins in hulle siening oor die skepping en die mens se verantwoordelikheid deur die Naby-Oosterse volke beïnvloed nie.

As daar gekyk word na Genesis 1:26-28, is dit duidelik dat God die mens gemaak het met 'n sekere doel op aarde. Die doel is dat die mens God se skepping moet bewerk, versorg, en vertroetel, sonder dat die gedagte geskep word, dat God die skepping aan sy lot oorlaat (deïsme), en die mens kan maar

maak wat hy wil. God eis steeds verantwoordelikheid, deurdat hy die oortredinge teenoor sy bevele straf (Lev. 26:43).

Selfs in die Joodse Tora word die mens gewys op sy verantwoordelikheid teenoor die natuur (Lev. 25:3-5; Deut. 20:19-20; 22:6-7; 22:10). God het die mens met eer en heerlikheid gekroon (Ps. 8), maar God moet die eer kry van die mens se handeling teenoor die skepping.

Die slotsom waartoe eksegeese oor die Ou-Testamentiese tekste oor die mens se verantwoordelikheid teenoor die natuur lei, kan soos volg saamgevat word:

- Die Ou-Testament verkondig nie die vernietiging van die skepping nie.
- Dit verkondig ook nie die onbelangrikheid van die natuur nie.
- Die heerskappy van die mens oor die skepping beteken in Genesis 1-3 dat die mens, in afhanklikheid van God, sy bes doen om die gawes van God te bewaar (von Rad 1961: 60)

Die Nuwe-Testament het nie ontstaan as teenreaksie op die filosofiese strominge van die tyd nie, maar kan nie losgemaak word van die omstandighede en vraagstukke van die dag nie. Daarom het die Nuwe-Testament heelwat te sê oor die heidense- en filosofiese gedagtes waar die skepping losgemaak word van die Skepper, en óf geminag word, óf verafgod word. Dit is onteenseglik waar dat die filosofiese denke aanleiding gegee het tot die gebruik van $\sigma\tau\omicron\iota\chi\epsilon\iota\alpha$ in die Nuwe-Testament. Teenoor die verskillende filosofiese opvattinge van die tyd neem die Nuwe-Testamentiese skrywers die standpunt in dat God die Skepper is, en die Onderhouer van die skepping; dat die mens verantwoordelik is teenoor God vir sy handeling teenoor die skepping, maar dat die skepping nie gedien kan word as God nie.

KONKLUSIE

Alhoewel die kerkvaders nie bedoel het om 'n uitgebreide Christelike leer oor die mens en natuur uit te werk nie, is daar tog enkele gedagtes wat belangrik is. By die apostoliese vaders is dit duidelik dat hulle teen die afgodediens, wat veral in die tweede eeu na Christus hoogty gevier het, handel. Klemens van Rome sien die aarde as 'n voorwerp van die mens se genieting, nie vernedering nie. God het die aarde geskep, daarom moet daar eenstemmigheid en vrede wees tussen skepsel en skepping.

Vir Ignatius is die liggaam nie onbelangrik nie, maar gelowiges behoort nie soos die heidene hulself aan vleeslike begeertes en welluste oor te gee nie. Daar kan uit Ignatius se geskifte afgelei word dat hy nie die bedoeling het dat die aardse dinge onbelangrik en van weinig nut is nie, maar dat dit vir hom wat die dood tegemoetgaan op so 'n punt gekom het dat hy nie meer sin en betekenis sien in die aardse dinge nie. Die wat in die lewe agterbly het egter steeds die aardse verantwoordelikhede om te dra.

By Polukarpus staan die verhouding teenoor God eerste. Die Christene word opgeroep om te beseef dat hulle in die wêreld is, maar dat hulle nie deel het aan die heidense manier om die wêreld te vergoddelik of om hulle aan drange oor te gee nie. Die gehoorsaamheid aan God kom eerste. Die gelowiges word opgeroep om die verhoudinge wat God daargestel het (dit impliseer ook die verhouding teenoor die skepping) te koester. God, en gevolglik God se kinders, staan nie negatief teenoor die geskape wêreld nie, maar sien dit in die perspektief van God se bedoeling met die skepping. God het bedoel dat die mens Hom eer terwyl hulle op aarde leef.

Die brief aan Diognetos bring die volgende gedagtes onder die leser se aandag: Hoewel dit nie direk oor die skepping en die mens se verantwoordelikheid daarteenoor handel nie, is dit duidelik - die eerste verantwoordelikheid is teenoor God en teenoor die ewige dinge. Die mens het egter ook die verantwoordelikheid

om in sy aardse lewe die gawes van God te geniet en korrek in sy lewe aan te wend.

Uit die dialoog van Justinus die martelaar met Trypho, die Jood het dit duidelik geword dat al sou die siel van die mens wel ewig voortleef, het Justinus nie die gedagte van die onsterflike siel teenoor die sterflike aarde met die Platonisme gedeel nie. As albei geskep is, sal albei teoreties kan vergaan. Die wortel van die siening dat die stoflike van minder belang is vir die mens, en die mens gevolglik geen verantwoordelikheid teenoor die stoflike het nie, lê in die interpretasie van Plato oor die siel, en nie die Christendom oor Genesis nie.

Vir Athenagoras, soos vir die Christendom van die vroegste tye af, is daar slegs een God. Hierdie siening is belangrik wanneer dit kom by die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping, want wie God is, gaan bepaal wat die wêreld is. Daar is geen afgode wat kan voorsien nie, want net God is die ware God. Dit impliseer dat die mens teenoor God verantwoordelik is vir sy dade. Die mens is saam met die skepping leeg en verganklik sonder God. In die wêreld waarin Athenagoras en sy tydgenote geleef het is daar deur die heidene geleer dat die mens geen sorg moet dra vir die toekoms nie, maar besorg moet wees oor die vrymaking van die siel van die sondige liggaam. Hier kom Athenagoras met die leer van die Bybel dat as God voorsien, die mens self ook verantwoordelikheid moet neem om te voorsien in sy behoeftes. Die mens kan hom verbly oor God se handewerk. So sien die mens in die mooi van die natuur die sorg van 'n liefdevolle Vader. Om nie die natuur as God te aanbid nie, het nie noodwendig die gevolg dat die natuur as minderwaardig behandel word nie. White (1967:1205) meen dat misbruik die direkte gevolg van die vroeë Christene se verstaan van God en die skepping was. Dit is egter bloot spekulasie.

God het uit niks geskape. Theofilos is die eerste kerkvader wat die gedagte van die *creatio ex nihilo* leer. Dit maak God soewerein oor die gode van die heidene

KONKLUSIE

wat uit die stoflike dinge voorkom. God het die skepping gewil, want as Hy iets nie wil nie, sal Hy dit nie maak nie, of Hy sal Homself daarvan distansieer. Wat Hy wil maak, het Hy lief. Daarom het God die skepping en die mens lief. God reserveer die seën op die sesde dag vir die mens. Dit is so 'n antroposentriese gedagte nie, want God kan doen soos Hy wil. God maak die mens na sy beeld en sy gelykenis moet hier verstaan word in die verband dat die mens, wat die seën van God ontvang het, ook soos God, vir die skepping moet liefwees.

Chrysostomos heg aan die hemelse heerlijkheid meer waarde as aan die aardse dinge, want hier beleef die mens nog lyding. Hierdie opvatting is verstaanbaar (Van Bavel 1990:26). Die mens staan aan die ander kant nie negatief teenoor die skepping nie, maar dra die verantwoordelikheid om vir die skepping sorg te dra. Die mens het die verantwoordelikheid om die skepping as geskenk van God te bestuur.

Dit is wat die vaders van die Christendom oor die natuur leer. Daar bestaan nogtans steeds 'n probleem met die moderne mens se besef van verantwoordelikheid teenoor die natuur, wat aangespreek sal moet word. Stander (2000:7) merk in hierdie verband op: "Christene moet besef dit is nie genoeg om niks verkeerd te doen in die omgewing nie. Hulle moet ook iets reg doen!"

Die webblad <http://cedar.evansville.edu.html> gebruik die voorbeeld van 'n gebruiksvoorwerp, soos 'n huishoudelike masjien om die moderne mens se houding teenoor die natuur uit te druk: die mens gebruik elke dag hierdie masjien – die perfekte slawe vir sy arbeid, en wanneer hulle uitgedien is, word hulle eenkant gegooi. So word daar oor alles rondom die mens gedink: as hy dit nie meer wil hê nie, gooi hy dit weg. Mense rondom hulle en die natuur word gebruik, solank dit die behoeftes vul, en as hulle nie meer iets kan beteken nie, word hulle eenkant gegooi. Die liefde waarvan Jesus praat is onvoorwaardelike liefde vir die naaste (en ook God), soveel as wat iemand het wat sy lewe vir sy naaste gee

(Joh. 15:13). Die Christendom sal weer die wêreld opnuut bewus moet maak van die mens se verantwoordelikheid teenoor die natuur, en van Christus se reddende, vernuwende, en versoenende werking in die mens deur die Heilige Gees, soos die apostel Paulus dit uitdruk in Romeine 8: 19-21: *“Want die skepping wag met reikhalsende verlange op die openbaarmaking van die kinders van God. Want die skepping is aan die nietigheid onderworpe – nie gewillig nie, maar ter wille van Hom wat dit onderwerp het - in die hoop dat ook die skepping self vrygemaak sal word van die slawerny van die verganklikheid tot die vryheid van die heerlikheid van die kinders van God.”*

Die Bybelse opdrag dat die mens die aarde moet bewerk, en daarvoor moet heers (Gen. 1:28), word algemeen geblameer vir die verkragting van die omgewing. Dit is nou duidelik dat die wanopvatting oor die ekologie nie in die interpretasie van die Bybelse- of na-Bybelse Christelike perspektief geleë is nie, maar in White en ander se wanopvatting van sekere Bybelgedeeltes.

In die Nuwe-Testament is daar ‘n interessante parallel met die Ou-Testamentiese siening van die mens se verantwoordelikheid teenoor die natuur: dit is die liefde. In Johannes 15:12 sê Christus: “Dit is my gebod, dat julle mekaar moet liefhê net soos Ek julle liefgehad het.” Hierdie is die boodskap van die Ou-Testamentiese etiek. In hierdie gedeelte haal Christus die liefde aan wat die mens veronderstel is om te hê.

Daar is reeds daarop gewys dat die mens se mandaat van heerskappy oor die skepping een is van verantwoordelike sorg oor die dinge wat God hom gee (Hoofstuk 3,5,6). As dit weer deur die Christendom verkondig en voorgeleef word, teenoor die wêreld se oplossing van panteïsme en kosmosverering, dan eers kan daar gesoek word na die oplossing waarna die wankelrige samelewing smag (<http://cedar.evansville.edu.html>).

KONKLUSIE

Verder is dit belangrik dat daar in die lig van die voorafgaande onthou moet word, dat die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping een is van omgee, sonder die vergoddeliking daarvan (vgl. Bavinck 1954:248). Wanneer hierdie 'n lewende onderwerp in die kerk is, eers dan kan dit in die wêreld in die regte rigting, en op die regte manier hanteer word.

Die konteks van die mens se verantwoordelikheid teenoor die natuur, gaan verder terug as die Christelike opvatting oor die skepping, soos in hoofstuk 2 en 3 aangetoon. Die hele Semitiese wêreld van millennia voor Christus, is bewus van die mens se verantwoordelikheid teenoor die natuur. Die Genesis skeppingsgebeure vertel juis die geskiedenis van God se bemoeienis, en verlossing aan die mens en aan die skepping (Gispen 1974:20). Die chaos waarvan in die begin sprake is, verdwyn wanneer God skep (Gispen 1974:41).

Vervolgens moet opgemerk word dat Christene in Christus vry is (Heyns 1970:104), soos Paulus die Kolossense vermaan in Kolossense 2 en 3 ("As julle dan saam met Christus die eerste beginsels van die wêreld afgesterf het, waarom is julle, asof julle nog in die wêreld lewe, onderworpe aan insettinge soos: raak nie, smaak nie, roer nie aan nie?" 2:20-21), maar dat Christene soms ook hierdie vryheid misbruik, om in eie belang wederregtelik teen die Woord van die Here op te staan, en die opdrag om as rentmeesters te heers, misbruik (Heyns 1970:100). Daar kan egter nie, soos baie ongelowiges doen (White 1967:1203), die Christene, of die Bybelse verstaan, of die Kerkvaders se siening blameer vir die hedendaagse probleme nie. In die reël word gesê dat die Christene "have not proved to be much different from their non-Christian neighbours in being too ready to claim their right to as high a standard of living as their money will buy and too little prepared to be good stewards of the earth. Christians have the responsibility to witness to the world their devotion to the Creator and their respect for his creation." (Acts and proceedings of the American General Assembly 1972-1992).

Daar kan opgemerk word dat die teksgedeeltes:

“...U het alles onder sy voete gestel...” (Ps. 8:7) nie ‘n verskoning is, of ‘n aandeel het dat die mens mag maak wat hy wil, sonder ‘n gedagte aan die nageslag nie.

“Wees vrugbaar en vermeerder en vul die aarde...” (Gen. 1:28) nie beteken dat die mens se verantwoordelikheid verval nie, omdat hierdie opdrag aan die mens kom, toe die wêreld onderbevolk en onbewoon was (Gispens 1974:79). Vandag is dit nie ‘n groen lig vir onbeperkte voortuitgang nie.

Aan die ander kant moet die gelowige hom nie laat beïnvloed deur die sekulêre interpretasie van hierdie teksgedeelte wat daarop aandring dat Genesis 1:28 nie meer op die mens betrekking het, omdat hy tans sit met die probleem van oorbevolking nie (Heyns 1970:101). God is tog immers die enigste Een wat sy Woord tot niet kan maak, en nêrens in die Woord van God word gemeld dat hierdie vers nie meer geld nie.

LaHaye (1976:208) sê dat ander weer die verskoning gebruik om Genesis 1:28 te verdraai, deur te sê dat die huidige tyd so gekenmerk word deur sedeloosheid en probleme dat die mens geen reg het om kinders in hierdie gemors, wat hy geskep het, te dompel nie.

Mense wat hierdie standpunt huldig uiter ‘n kreet van ongeloof, en is blykbaar nie bewus van die feit dat die sedelike toestand van die eerste eeu onder Antieke Rome en die Griekse kultuur selfs in groter verval was as in hierdie tyd nie. LaHaye (1976:208) is van mening: “Die Christenkinders in die eerste eeu het dit oorleef, en so sal ons kinders, maar ons is die mense wat moet uitleef dit wat ons vir hulle sê om te doen: om die riglyne wat in die Woord van God is te gehoorsaam en om vervul te wees met die Heilige Gees. Ons is ook nie persoonlik verantwoordelik vir die chaos waarin die wêreld is nie. Dis nie die beginsels van God waarvoor ons ons lewens gegee het wat die probleme

KONKLUSIE

veroorzaak nie, maar die verwerping daarvan deur die wêreld...Die humanis het God se plan vir sy lewe verwerp asook Sy plan met alle mense en nasies en juis daarom moet hy volle verantwoordelikheid aanvaar vir die verbrokkeling van alles.” Verder word opgemerk (LaHaye 1976:208) “...heers oor die visse van die see en die voëls van die hemel en oor al die diere wat op die aarde kruip...” (Gen. 1:28) beteken nie dat die aarde se hulpbronne, en die diere se voortbestaan onbeperk hierdeur verseker word nie.

13.2 Toepassing

13.2.1 Hoe kan vernietigers versorgers word?

Kerke se betrokkenheid by die onderrig van die mens in sy verantwoordelikheid vanuit 'n Bybelse perspektief is nou eers sowat 30 jaar oud. Talle algemene vergaderings in die VSA (116th General assembly:359-361) het reeds die aanbeveling gemaak dat Christelike kerke in die VSA en regoor die wêreld betrokke moet raak by die soek na antwoorde vanuit 'n Bybelse perspektief. In die “acts and Proceedings 116th General Assembly” (1990:359-361) word aanbeveel dat sekere van die onderwerpe na die Gereformeerde kerke in Amerika verwys moet word vir 'n oplossing. In dieselfde dokument word die standpunt van die Gereformeerde kerke in Amerika oor die mens se verantwoordelikheid teenoor die natuur, as volg saamgevat:

“Humankind participates in the rule and dominion of the Creator after whom it is patterned. God's redemptive and creative rule over us must define humankind's dominion in nature. As the Divinely commissioned creative intelligence of nature, humankind is required to adopt a patient, upbuilding, gentle and creative attitude to nature. If it adopts a violent dominion over nature, it will bring about the destruction of nature and humankind. The creative role of humankind in nature is to continue the process of bringing order out of chaos.”

As die Christendom nie die pas gaan aangee vir navorsing op die gebied van die Skepping en die mens se verantwoordelikheid nie, sal ander dit wel doen, vanuit hulle onsuier motiewe, of onsuier gedagtes:

In Desember 1983 het die VN, 'n "World Commission on Environment and Development" gestig met die oog op "liberating the earth".

Hulle het tot die gevolgtrekking gekom in hulle verslag ("*Our common future*"), dat die bevolking veral in die arm lande geweldig groei; dat die gaping tussen ontwikkelde en ontwikkelende lande groter raak; dat die bewoners van die aarde bewus gemaak moet word dat "they are killing Mother Nature".

Hierdie ondersoek kan onmoontlik nie wys op elke moontlike aksie wat bestaan, (of nie bestaan), wat die ekologie betref nie. Dit is genoegsaam as daar nou opgemerk word dat: vir die eerste keer in die geskiedenis van die mensdom, is dit nou vir die mens moontlik om sy eie leefwêreld te vernietig in 'n oogwink, is dit vir die mens moontlik om die patrone van die weer so te beheer, dat somer en winter, koue en hitte, planttyd en oestyd, nie meer vir die mens 'n struikelblok op weg na vooruitgang is nie. Die natuurlike hulpbronne van die aarde is nie gevrywaar van uitputting nie, maar die aarde is ook nie God nie, en moet daarom as skepping van God benader word. Die mens het die verantwoordelikheid om dienaar van die lewende God te wees, en ook aan sy opdrag gehoorsaam te bly, om oor die aarde te heers, soos 'n heerser wat die belang van sy onderdaan op die hart dra.

13.2.2) Voorgestelde benaderings tot hierdie probleem

As 'n mens luister na die prediking van Chrysostomos (Florovsky 1976:48) staan 'n mens verstom oor die gedetailleerde kosmologie, en die uitgebreide wetenskap van die tyd wat 'n deel van die kommentaar vorm. Baie van hierdie uitdrukkings klink vreemd vir die moderne oor, wat van heeltemal 'n ander beskouing oor die ekologie uitgaan. Vanaf Chrysostomos se tyd, in navolging van die Nuwe-Testament, is die teoloog se betrokkenheid by ekologiese vraagstukke

KONKLUSIE

‘n legitieme deel van Teologiese antwoorde. Daar kan selfs verder gegaan word, en die bewering kan gemaak word, dat vraagstukke wat met die etiek van die samelewing, met die skepping en met die ekologie te doen het, vir die Teologie absoluut noodsaaklik is (Stander 2000(2):7). Stander (2000(2):7) pleit vir die aanspreek van die ekologiese krisis in die moderne Christendom.

Daar word dikwels gemeen dat die Teologie en die wetenskap niks met mekaar te doen het nie (Huse 1993:118), en dat die mens ‘n God-lose wetenskapsbeoefening kan handhaaf. So word aangevoer dat daar ‘n Teologiese- en ‘n wetenskaplike perspektief op die skepping bestaan.

Die vraag moet altyd gestel word hoe die ekologiese vraagstukke aangebied kan word op so ‘n wyse dat die eer van God, en die versoening van Christus steeds die sentrale motief bly?

Die metode is egter ‘n onderwerp waarvoor baie navorsing ontbreek.

Hier volg ‘n aantal voorstelle vir implementering:

13.2.2.1) ‘n Teologiese vertrekpunt

‘n Voorstel is dat daar 2 maniere behoort te wees om hierdie saak in die onderrig aan te pak:

- Stel ekologiese vraagstukke bekend aan die bestaande Teologiese kursusse, soos Bybelkunde, dogmatiek, Christelike etiek
- Ontwerp ‘n heel nuwe Teologiese studieveld wat op die mens en sy verhouding tot God en die natuur klem lê.

In ‘n ondersoek deur Deane-Drummond (1991:22-26) deur verskeie teologiese instansies heen, het aan die lig gebring dat die algemene metode was, om die

ekologiese vraagstukke by die Christelike etiek in te lyf, eerder as om nog 'n teologiese vak daarvoor te reserveer.

In die praktyk egter, is die opvoeding oor hierdie onderwerp baie fragmentaries, en wankelrig: aan die een kant is daar dié wat geen belang daarin het nie; aan die ander kant is daar die wat die onderwerp totaal humanisties, en kosmosentries benader, en 'n nuwe godsdiens van die aarde maak (Deane Drummond 1991:26).

As voorbeeld het Deane-Drummond (1991:23) bevind dat van die 24 vakke wat gemiddeld by die Teologiese instansies in die Verenigde Koninkryk aangebied word, slegs 2 enigsins melding maak van die etiek rondom die ekologie.

Dit wil voorkom of die tyd nou ryp is, om hierdie aangeleentheid in wye kerklike kringe aan te spreek, en om bestaande kursusse dienooreenkomstig aan te spreek.

Prakties gesproke sal die onderrig van hierdie onderwerp nie veel van 'n wysiging op die bestaande kursus nodig maak nie: die voordeel van die eerste metode is dat die onderwerp deel van die "hoofstroom Teologiese onderwerpe" kan word sonder dat die Teologie verval in 'n ekologiese horisontale Teologie ("groen-teologie") wat, soos reeds vantevore gemeld, 'n uiters groot gevaar vir die evangelie inhoud.

13.2.2.1.1) Enkele Rigtingwysers

Een van die belangrikste aspekte van die bekendstelling van die onderwerp aan die Teologie, is om seker te maak dat die student ten minste weet wat die belangrikste kontroversies rondom die onderwerp is. Hieroor is al biblioteke vol geskryf, en is dit voldoende as daar volstaan word met die feite wat in die vorige hoofstukke genoem is.

KONKLUSIE

a) 'n Eksegetiese ondersoek

Die skeppingsgedeeltes in Genesis bied 'n uitstekende beginpunt vir die vraagstuk rondom die kosmos. Die vraag is dan ook nie hoe die Bybel geheraktualiseer (ontmitologiseer, by Bultmann) kan word om in die konteks van die dag te spreek nie, maar, wat sê die kultuur waarin die Bybel geskryf is, oor die onderwerp? Die Bybel bly aktueel, en hoef daarom nie ontmitologiseer te word nie, maar gekontekstualiseerd behoort hierdie vraagstuk aandag te kry.

Deane-Drummond (1991:26) vat dit soos volg saam:

"We must attempt to return to a proper relationship with the Creator AND the creation. This may well mean that a just shepherd will in times of greatest hazard, lay down his life for his flock, so human beings may need to forego part of their wants and needs in order that the survival of the natural world can be assured. This is a new situation and a new challenge. It calls for humanity to bear some of the pain of creation as well as to enjoy and celebrate it. It calls first and foremost for repentance, not previously understood by many. "

In hierdie studie is gekyk na die opdrag van God in Genesis 1:28, dat die mens oor die aarde moet heers, hoe dit deur antieke mense beleef en interpreteer is, en verder na 'n aantal tekste om die gevolgtrekkings net duidelik uit te lig.

b) 'n Dogmatiese ondersoek

Die bostaande bespreking lei tot die vraag oor die daarstelling van leerstukke, en hoe die basiese Teologiese begrippe verstaan word: soos skepping, Christologie, die Drie-eenheid, soteriologie, eskatologie, ens.

In die Oosters-Ortodokse kerk het die opvatting dat die mens rentmeester van God se gawes is, gelei tot groot Teologiese leerstellings aangaande die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping (Deane-Drummond 1991:22).

In die Westerse kerke was dit nie die geval nie, en veral in Protestantse kerke kry hierdie saak nog minder aandag, miskien omdat hulle probeer waak teen 'n filosofiese dualisme tussen geestelike en materiële wêreld, wat die Gnostisisme van die eerste paar eeue wel gedoen het (Deane-Drummond 1991:22). Alhoewel daar 'n sterk tradisie in die vroeë kerk bestaan het, dat die mens verantwoordelik is teenoor die skepping, en dat die vooruitgang daarvan deur God aan die mens oorgedra is, het hierdie siening redelik vervaag, veral vanaf die Aufklärung ("verligting") (Deane-Drummond 1991:23). Daarom het die herontdekking van hierdie studieveld juis gekom deur die teoloë wat hulle nie met die Aufklärung wil identifiseer nie. Die feministiese teologie (Brenner 1998:32vv) wys op die belangrikheid van "interconnectedness" tussen man en vrou en die hele aarde, maar gaan dan wêër die ou paadjie van die humanisme.

Die belangrikheid van die Teosentriese grondslag in hierdie ondersoek moet weer beklemtoon word. Die immanensie en transendensie van God moenie so met mekaar verwar word dat die gelowige, soos die feminisme (Brenner 1998:33), in die slaggat val van die transendente skepperfiguur nie, maar ook nie van die "god in alles"-religie, deur die immanensie te oorbeklemtoon nie.

In hierdie studie moet die balans gehou word, en gewys word op die gevare as dit nie gedoen word nie (God is in die skepping, maar ook ver bokant die skepping verhewe).

c) Ekologie en etiek

Omgewingsetiek vra na die mens se optrede teenoor mekaar, en die niemense lewe. Die probleem waarmee elke teoloog hom in 'n studie soos hierdie vasloop, is dat die meerderheid van die etici nie religieus is nie, wat nog van Christelik! Daar is vandag 'n toenemende hoeveelheid etici wat filosofies oor die etiek redeneer, en eerder 'n wêreldwye bio-etiek voorstaan, eerder as 'n Christelike etiek. Daar is met ander woorde vandag 'n groot skuif na die

KONKLUSIE

humanisme, en 'n kosmologiese standpunt, waar etiek afgeplat word tot: wat is die optrede wat nodig is, om die planeet te laat oorleef.

In hierdie studie is kortliks gelet op die siening van die Ou- en Nuwe-Testamente met betrekking tot die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping van God, om sodoende afleidings te maak oor die Christelike opvatting oor die saak.

Etiese sake sentreer gewoonlik rondom vrae wat nie maklik is om duidelike vasstaande antwoorde te gee nie. Dit is wat die Christelike etiek so anders maak: dit is altyd geldend, omdat dit uit die Woord van God afgelees word, alhoewel die interpretasie van hierdie feite verskillend geïnterpreteer kan word.

Om die etiek Teosentries (d.m.v. die Versoening van die skepping deur Christus) te lees sal verseker help om die mens se verantwoordelikheid duidelik te omlin, en dan sal dit nie 'n saak van antropologiese etiek kan wees nie.

In die lig van hierdie etiek sal 'n mens die regte antwoorde op die probleemvrae kan gee bv. Die Brasiliaanse reënwoede word uitgekap, omdat dit 'n chemiese stof produseer wat die mense rondom siek maak. Wie se prioriteit word nou die hoogste geag. In die lig van die Bybelse etiek kan gevra word: Het die oorlewing van die reënwoede in Brasilië groter prioriteit as die gesondheid van die Brazilianers. Is dit nou maar ook die Christendom, en die Westerse beskawing se skuld dat die mens daar moet oorleef.

Die probleem met die hele etiese vraagstuk rondom die mens se verantwoordelikheid, en wie die blaam moet dra, is juis nie so eenvoudig as wat White en ander wil voorgee nie. As gekyk word na Afrika, en die geweldige ekologiese probleme in die kontinent, is dit nie die Westerse / Christelike samelewing wat die blaam daar kan dra nie!

13.3) 'n Christelike oorsig oor die onderwerp

As daar nie 'n balans in die versteuring van die ekologie kom nie, sal die mens in die jare wat kom, 'n toenemende probleem ondervind, in die sin van voedseltekorte, en tekorte in natuurlike hulpbronne, en energie, of deur ekologiese katastrofes, wat miljoene mense, of almal kan uitwis.

Sekere wetenskaplikes gaan so ver as om 'n nuwe "ekoreligie" aan te hang, veral in linkse-radikale groepe in die Westerse lande. Voorstanders van hierdie nuwe rigting (wat ooreenkom met die afgodedienste rondom Ou-Israel) preek 'n panteïstiese uitkyk op die ekologie, sowel as 'n heidense konsep oor die natuur.

In die "Boston Herald" (datum onbekend) het 'n artikel verskyn met die titel: "The earth movement discovers it's Pagan Roots", waarin Don Fedder ook daarop wys dat die voorstanders van 'n ekoreligie die Joods-Christelike tradisie blameer vir die heersende ekologiese probleme. Hulle beweer dat solank as wat die mens daarop roem dat hy die heerser oor die aarde is, plaas hy homself bo die natuur, terwyl die mens eintlik uit die natuur kom, deur evolusie. Daarom sê hulle: kan die mens maar wetenskap beoefen, en die aarde onderwerp met tegnologie, omdat die Bybel hulle die reg gee. Hulle sluit af deur te sê dat die Christendom al die blaam behoort te kry vir die probleme vandag.

Die Christen se verstaan van die skepping is dat God alles geskep het, dat Hy sy skepping onderhou, en dit liefhet (Joh. 3:16), en voorsien in die behoeftes van die skepping (sien hoofstuk 3). Die Bybel leer dat die mens na God se Beeld geskape is (dit is ware kennis, geregtigheid en heiligheid), en dat die mens se verhouding tot God, die medemens en die natuur, na die sondeval, slegs deur Jesus Christus as die Verlosser en die Middelaar herstel kan word. In die woorde van Paulus is die mens medewerker van God in die wêreld. Deur aan God gehoorsaam te wees, is die mens verplig om ook die natuur te respekteer, en om te sien na sy orde, reinheid, en vooruitgang. Hierdie verpligting beteken dat die

KONKLUSIE

mens altyd die beste middele tot sy beskikking sal gebruik om die lewe op aarde makliker te maak, en die ekologie beter te bestuur. Dit vereis 'n goeie kennis van wetenskap en tegnologie.

Die mens het nie die reg om te misbruik of te vernietig nie, maar die mens het ook nie die reg om homself die gawe van tegnologie en wetenskap, wat God in die mens, as 'n rasonale wese geplant het, te ontnem nie.

Die Genesis skeppingsepisode (Gen. 1-3) vertel van die wonderdaad van God, waar die aarde en alles daarbo en daarin, deur een woord van die Almagtige in aansyn geroep word, en telkens saamgevat word met die woorde: "En God het gesien dat dit goed was". Die skrywer wys hier op die mooiheid waarmee die Here geskep het, en dat alles in die groot doel (Raadsbesluit) van God opgevat was, en dat die mens die verantwoordelikheid het, om te heers en te dien. Hierdie opvatting word regdeur die hele Bybel gehuldig, en in die Nuwe-Testament veral rondom die versoeningswerk van Christus gesentreer.

Die woorde van Genesis 1:26-28 word aan die mens opgedra voor die sondeval, en daarom kan dit nie gelees word as "waging war on nature" (Barr 1972:21) nie.

Florovsky (1976:48) sien die vryheid wat die Christen teenoor die skepping het, op 2 maniere: Die een mens kan Genesis 1-3 lees, en die vernietiging van die natuur daarin lees, en die ander, kan dieselfde gedeelte lees, en dit verstaan soos dit bedoel is, om die mens die opdrag te gee om God se gawes te versorg. Gregorius (Florovsky 1976:49) sien in Genesis 1-3 dat "God made human self-determination lawful, but the fall into sin had destructive consequences for man himself and for all creation."

In die Antieke wêreld en weer in die Middeleeue (Fransiskus van Assisi), was die natuur gesien as 'n lewende, direkte manifestasie van die goddelike

teenwoordigheid, 'n bron van aanbidding vir die mensdom. Vir die Christendom was dit nie die natuur wat die struikelblok was nie, maar die aanbidding daarvan.

Dit is waar wat White (1967:1205) sê, dat die Christendom die “pagan animism” vernietig het, maar daar is reeds voldoende daarop gewys dat dit ten goede was, en nie omdat die verhouding: mens en kosmos met die koms van Christus ten kwade verander het nie.

White (1967:1204-1207) is dus heeltemal verkeerd in sy redenasie dat die Joods-Christendom verantwoordelik gehou kan word vir die hedendaagse probleem. Daar is baie dinge wat in die samelewing bestaan wat uit die Christelike (Westerse) beskawing kom, en nie op sigself verkeerd of boos is nie, bv. die huwelik en rykdom en tegnologie en wetenskap en mediese deurbreke. Geld kan bestee word om mense te help, en dieselfde geld kan vir kriminele sake gebruik word. Dis nie die geld nie, maar hoe die mens die geld aanwend, wat verkeerd is, en die natuur kan ook so misbruik word. Dis nie die huwelik nie, maar die seksuele wanpraktyke buite die huwelik wat die probleem is. Dis nie die tegnologie nie, maar die beoefening van die tegnologie sonder die nodige inagneming van mens en natuur wat die probleem skep. Net so is dit nie die Christendom nie, maar die ontkenning van God (“the hypothesis of God” volgens White), wat die lewe ondraaglik maak.

Die ekologiese krisis het katastrofiese uitwerkinge gehad op lande wat moes leef onder die ateïsme, Marxisme en Humanisme.

Die Moscow News (1989:1) verhaal dat “ecological catastrophe confronts the USSR.”

Die Christendom leer vanuit die Woord van God dat die mens 'n nuwe skepsel is in Christus (Ef. 4), en dat die redding van die mensdom net in Jesus Christus gesetel is (Joh. 3:16 en Joh. 15).

KONKLUSIE

Humanisme sê: *“Every man for himself”*. Die Christendom sê soos Augustinus: *“When man lives according to man, and not according to God, he is like the devil”* (Florovsky 1976:56).

13.4 Ten slotte

13.4.1 God is ‘n persoon,

nie net ‘n sinoniem vir die natuur nie. Omdat daar mense in die wêreld is, wat deur die sondeval beïnvloed is, en hulle wil so gesterf het, dat hulle nie meer die Beeld van God (ware kennis, geregtigheid en heiligheid) vertoon nie, word God soms afgetrek na die beeld van ‘n geskape wese. Jeremia wys sterk daarop dat so ‘n siening van God sonde is, en deur Hom gestraf word (Jer. 8). Psalm 94: 9-10 “ Sou Hy wat die oor plant, nie hoor nie, of Hy wat die oog formeer, nie sien nie? Sou Hy wat die nasies tugtig, nie straf nie – Hy wat die mens kennis leer?”

13.4.2 Die mens is geskape na die beeld van God

Slegs die mens is in staat om sinvol te kommunikeer in ‘n taal, en om kennis en tegnologie van geslag tot geslag oor te dra. Net die mens kan God leer ken, en deur die genade van die Heilige Gees, Jesus Christus as die Verlosser en Saligmaker erken. Net die mens het kennis van liefde, goed, kwaad, en God.

Genesis 1:27-28 “En God het die mens geskape na sy beeld; na die beeld van God het Hy hom geskape; man en vrou het Hy hulle geskape. En God het hulle geseën, en God het vir hulle gesê: Wees vrugbaar en vermeerder en vul die aarde, onderwerp dit en heers oor die visse van die see en die voëls van die hemel en oor al die diere wat op die aarde kruip.”

Om God in Jesus Christus te ken, is om ware vrede en geluk te hê, en sodoende sal die verhouding tot die skepping in harmonie wees.

Die doel van die mens is om God te dien, en gemeenskap met Hom te hê. Wijngaarden (1969:29) haal onder andere Kuyper aan om dié standpunt te staaf: “De keurvrijheid en wilsvrijheid bestaat daarin, dat de mens niet als een steen geworpen wordt, maar weet zijn eigen leven met bewustheid te leven. Het *vitam vivere conscie* is de heerlijkheid des menschen.”

In die woorde van Stoker en Gerber (1997:45) is die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping Christelik gegrond:

“Kom ons stel die aardse skepping voor vanuit die beeld van ‘n piramide. Dan is die mens die *spitspunt van die piramide* wat na God gerig is. Stel ons vir onself die skepping voor as ‘n *tempel*, dan sou die mens, volgens die Oud-Oosterse gebruik, die kultusbeeld wees, wat daarin die vernaamste plek inneem en waarin die godheid sy krag sou vestig. So neem die mens as beeld van God die vernaamste plek op die aarde in en wil God deur hom verteenwoordig word. Stel ons die skepping vir onself voor as ‘n groot *simfonie-orke en koor* dan is die mens die *dirigent* wat die loflied van die hele skepping verwoord en op God rig. Stel die wêreld voor as God se tuin, dan is die mens die *tuinier*, die *plaasbestuurder* wat die tuin oppas, die grond bewerk, die plante en diere name gee en die hele inhoud en potensiaal van die tuin kultiveer en in kultuurprodukte omskep.”